

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti

NAŠE VIANOCE
(možno aj) NA SKLE MAĽOVANÉ

Scenár k vianočnej výstave

Autorka: Eva Čárska

Odborná spolupráca: PhDr. Viera Féglová , PhDr. Magdaléna Mrázová

Október 2000

Krátky úvod.

Slovo Vianoce je v dnešnej konzumnej spoločnosti spájané s bohatou štedrovečernou večerou, drahým vianočným stromčekom a luxusnými darčekom.

Podstata Vianoc sa nám akosi potichu vytratila...veď malo by ísť o pripomenutie si narodenia Krista (v maštali, na sene) – čiže oslava nového života a nádeje, ktorú prináša. A tá by mala byť viac duchovná ako materiálna.

Povedzme si však úprimne (trochu zjednodušene) - s oslavami Vianoc vlastne začali pohania, keď slávili 25. decembra sviatky zimného slnovratu (s ktorými bolo spojené množstvo obradov) a kresťania na to nadviazali oslavami narodenia Ježiša Krista.

Ku kresťanským Vianociam sa viaže rovnako veľa zvykov, hoci veľmi často sa pohanské a kresťanské obrady prelínajú.

Pozrieť sa na podstatu Vianoc z oboch strán a vrátiť im ich duchovnosť by malo byť zmyslom našej výstavy. Najvhodnejším umeleckým prostriedkom sa mi zdali byť malby na skle s vianočnými i predvianočnými motívami a sklenené výplne kostolných okien-vitráže. Tieto dve techniky sú veľmi zaujímavým, estetickým a špecifickým prejavom. Spĺňajú všetky filozofické a estetické kritériá, ktoré potrebujeme k dosiahnutiu nášho cieľa. Dá sa z nich vytvoriť akýsi „komiksový“ predvianočný (pôvodné pohanské zvyky okolo Vianoc) i vianočný príbeh - od zvestovania Panne Márii, cez narodenie Krista až po klaňanie Troch kráľov.

Slovo Vianoce by malo otvárať ľudské srdcia ušľachtilosti a malo by byť spájané skôr s pocitom domova, betlehemom, koledami a polnočnou omšou.

Naša výstava má pred sebou nemalý cieľ : pokúsiť sa trochu ovplyvniť myslenie ľudí, tak, aby sa Vianoce opäť stali duchovnými sviatkami pokoja a lásky...

Výstava je situovaná do Malej galérie (Galérie BIB).

Kapitoly výstavy:

- 1.) **ADVENT** (chodba na prízemí, vedúca do výstavných priestorov)
- 2.) **ĽUDOVÉ (KULTOVÉ) VIANOCE** – pôvodne pohanské zvyky oslavy vianočných sviatkov, ktoré splynuli so zvykmi kresťanskými (prvá miestnosť)
- 3.) **KREŠŤANSKÉ VIANOCE** (druhá miestnosť)

Kapitola prvá. ADVENT

Veľký trojrozmerný adventný kalendár (naproti vchodu) víta návštevníkov. Pred ním môže byť zavesený aj adventný veniec so štyrmi sviečkami. Adventný kalendár má otváracie okienka, v ktorých vidíme plošné kresby, súvisiace s tým, ktorým dňom. Týmto sa bude zároveň dotvátrať atmosféra aj pre ďalšiu výstavu (Stridžie dni). Zvýraznené budú dni: **4. december – Barbora** (vetvičky z čerešní), **6. december – Mikuláš** (text: *Dobrym radosti, zlým žalosti a kresba jabĺčiek*) **13. december – Lucia** (biela tvár), **21. december – Tomáš** (koledníci), **24. december – Štedrý deň** (vianočka) **25. december – Prvý sviatok vianočný - Božie narodenie** (betlehem), **26. december – sv. Štefan** (koledník), **28. december – deň Neviniatok** (deti), **31. december – Silvester-posledný deň roka** (koledníci – valasi). Chodba je vyzdobená vetvičkami a niekoľkými textami na tabuľkách (v podobe obláčika, alebo hviezdičky)

Texty na stenu: (texty sú písané kurzívou)

1.) Úvodný text:

ADVENT JE ČAS PRÍPRAV A OČAKÁVANIA

Predstavuje obdobie štyroch nediel pred Vianocami, začína sa nedeľou, ktorá je najbližšia k poslednému novembrovému dňu.

2.)

Každú nedeľu sa zapalať na adventnom venci jedna sviečka.

3.)

Advent je časom kúziel, čarov a veštíeb.

Kapitola druhá. ĽUDOVÉ (KULTOVÉ) VIANOCE.

Prvá miestnosť obsahuje textové i priestorové informácie o stále pretrvávajúcich pohanských zvykoch, ktoré v ľudovej kultúre splynuli so zvykmi kresťanskými. Pôjde hlavne o koledy a koledovanie, vianočné hry (chodenie s hadom na Adama a Evu, hra na ovečky, novoročné vinše a trojkráľové obchôdzky. Miestnosť bude vyzdobená čečinou (prípadne slamou?) s kresbami, (príp. maľbami na skle) spomenutých zvykov, textovými informáciami a trojrozmernými objektami a rekvizitami (kolednícka palica, betlehem, ozembuch, had, kožušteký, zvončeky obalené čečinou, hviezda na palici atď.)

Texty:

1.) základná informácia o zimnom slnovrate

Pôvodné (kultové) korene Vianoc sa viažu na prírodný kolobeh. Zimný slnovrat, ~~na 25. decembra~~ ^{situovaný} bol dňom narodenia boha Slnka a oslavou víťazstva svetla nad tmou. Po narodení Ježiša Krista nastala postupná zmena. Od 6. storočia nášho letopočtu (ktorý sa vlastne počíta od roku narodenia Krista) oslavujeme v kresťanských krajinách tento deň ako sviatok narodenia Pána.

2.)

Koledy

*Zmyslom rôznych obchôdzok a kolied boli najmä **vinše** - vzájomné želania šťastia a zdravia.*

Koledy, ktoré mali pôvodne predkresťanský pôvod postupne splynuli s kresťanstvom

3.)

Texty niektorých vinšov

Vinše

*Vinšujem vám, vinšujem,
na tie slávne sviatky,
aby sa vám chovali
všelijaké statky.
(Vinš z Gemera)*

*Ja som malý žiačik,
spievam ako vtáčik,
pri tej našej škole,
hniezdom pri kostole.
Tam ma ľudia znajú,
peniažtok mi dajú.
(Čierny Balog)*

*Ja maličká, neveličká,
pýtam si ja do košíčka.
Do košíčka dve vajíčka
a do vačku jednu kačku (korunku).
(Dačov Lom)*

*Ja malý Andro, nebudem darmo
vinšovať verše, len za dva groše.
A mne Androvi, koláč makový,
koláč i chleba, to je mi treba.
(Rejdová)*

*A ja malý vinšováčik, vinšujem vám za koláčik,
korunku mi dajte, zbohom ostávajú.
A ja malý žiačik, spievam ako vtáčik,
vtáčiky spievajú, Pána Krista vítajú.
A ja ho vítam, peniažtek si pýtam.
Ak mi dáte, tak mi dajte, tu ma dlho nenechajte,
mám ja nôžky ako kláty, nemôžem tu dlho státi.
Vinšujem vám dobrý deň.
(Sebechleby)*

*Koledička, koleda, dajte rýchlo, oziaba.
(Dolná Poruba)*

4.)

Krátky text o chodení s hadom, o hre na ovečky a chodení s hviezdou (prípadne rozdelený na dve časti –základná informácia na stene, podrobný text v príručke)

Chodenie s hadom

(vianočná hra)

Kedysi na Štedrý deň - sviatok Adama a Evy sa po večeri chodievalo s hadom (na pamiatku vyhnania Adama a Evy z raja).

(Text piesne)

Hra na ovečky

Písomný záznam z Turca (19. st.) hovorí o tom, že deti sa pred polnočnou omšou pred dverami kostola hrávali na ovečky tak, že navliekli na seba ovčie kožušiny a zobrali si zvončeky, obalené čečinou. Ovečky symbolizovali duše, ktorých je Ježiš pastierom.

Chodenie s hviezdou

Na sviatok Troch kráľov sa konala obchôdzka s hviezdou, pri ktorej sa požehnávali príbytky kriedou vyznačenými iniciálkami G+M+B (Gašpar, Melichar, Baltazár).

Dvere do ďalšej miestnosti by boli masívnymi dverami do kostola s malým, zahmleným okienkom. Zvedavý pohľad cez okienko iba naznačuje, čo nás čaká.

Vstup za dvere by mal byť náležite slávnostný. Za dverami návštevníkov totiž čaká malý výtvarno-svetelno-hudobno-textový zážitok v ktorom opäť zažijú posvätný čas narodenia Pána, ktorý nás každoročne spája s dávnymi generáciami a vytvára pocit duchovnej kontinuity ľudstva.

Nápis (nad dverami):

VIANOČNÉ SVIATOČNÉ OBDOBIE TVORÍ ČASOVÝ ÚSEK MEDZI 24. DECEMBROM A 6. JANUÁROM, KTORÝ NAZÝVAME AJ SVÄTÝM DVANÁŠTDENNÝM ČASOM.

Kapitola tretia. KREŠŤANSKÉ VIANOCE

Táto miestnosť imituje vnútro kostola – kostolnú loď olemovanú oknami s vitrážami. Vitráže okien sú vyplnené malbami o narodení Krista, malby na skle, sú umiestnené medzi oknami.

Výjavy majú presnú náväznosť.

- 1.) Malba (výjav) Zvestovania (anjel zvestuje Márii)
- 2.) Súpis ľudu (Jozef s Máriou na ceste do Betlehema)
- 3.) Odmietnutie v hostinci
- 4.) Príchod do maštale
- 5.) Narodenie Krista
- 6.) Zvestovanie pastierom
- 7.) Návšteva pastierov
- 8.) Hviezda na východe
- 9.) Klaňanie Troch kráľov

Výjavy sú zozadu nasvietené.

Podstatou zážitku by malo byť postupné rozsvetcovanie jednotlivých výjavov v súlade s hudobným sprievodom a nahovoreným textom.

Výzdoba je rovnaká ako v predchádzajúcich miestnostiach – čečina, (možno aj stromček).

Texty:

Texty budú nahovorené a podfarbené hudbou.

Úvodný text je prológom

PROLÓG

Na počiatku bolo Slovo ... a všetko povstalo skrze neho.

A v ňom bol život a život bol svetlom.

(Evanjelium podľa Jána)

Text č. 1.

ZVESTOVANIE (anjel zvestuje Márii)

V šiestom mesiaci Boh poslal anjela Gabriela do mesta Nazaret k panne menom Mária.

Anjel prišiel k nej a povedal: Mária, našla si milosť u Boha, počneš a porodiš syna a dáš mu meno Ježiš....

(Evanjelium podľa Lukáša)

Text č. 2.

SÚPIS ĽUDU (Jozef s Máriou na ceste do Betlehema)

V tých dňoch cisár Augustus vydal nariadenie vykonať súpis ľudu na celom svete...

A všetci sa šli dať zapísať, každý do svojho mesta. Vybral sa aj Jozef z galijejského mesta Nazaret do Davidovho mesta Betlehem, aby sa dal zapísať s manželkou Máriou, ktorá bola v požehnanom stave...

Text č. 3

HĽADANIE STRECHY NAD HLAVOU

Kým sa tam zdržiavali, zavíšili sa jej dni k pôrodu a tak hľadali s Jozefom, kde by mohli hlavy zložiť...ale miesto v hostinci nenašli...

Text č. 4

PRÍCHOD DO MAŠTALE

...dobří ľudia im dovolili prenocovať v maštali

Text č. 5

NARODENIE

...a tam Mária porodila syna svojho prvorodeného, zavinuta ho do plienok a uložila do jasiel...

(Lukáš)

Text č. 6

ZVESTOVANIE PASTIEROM

Nedaleko boli pastieri, ktorí v noci strážili svoje stáda. Tu zastal pri nich anjel a povedal: Zvestujem Vám veľkú novinu, ktorá bude na radosť všetkým ľuďom, Dnes sa v meste Davidovom narodil Spasiteľ, Kristus Pán. Toto vám bude znamením: nájdete dieťaťko zavinuté do plienok a uložené v jaslach.

A hneď sa k anjelovi pripojili nebeské zástupy, ktoré volali: Sláva Bohu na výsostiach a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle!

(Lukáš)

Text č. 7

NÁVŠTEVA PASTIEROV

Pastieri sa teda ponáhľali do Betlehema i našli Máriu, Jozefa a dieťaťko, uložené v jaslach. Porozprávali, čo im bolo povedané a oslavovali a chválili Boha, za vetko, čo videli a počuli..

(Matúš)

Text č. 8

HVIEZDA NA VÝCHODE

Keď sa za čias kráľa Herodesa narodil Ježš, prišli do Jeruzalema mudrci od východu. „Kde je ten novonarodený kráľ? Videli sme hviezdu na východe a prišli sme sa mu pokloniť...

A hviezda ich viedla až k miestu, kde bolo dieťa...

(Matúš)

Text č. 9.

KLAŇANIE TROCH KRÁĽOV

Keď králi zbadali hviezdu veľmi sa zaradovali. Vošli dnu a uvideli dieťa s Máriou, jeho matkou, padli na zem a klaňali sa mu. Potom otvorili svoje pokladnice a dali mu dary: zlato, kadidlo a myrhu...

(Matúš)

EPILOG

A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami...

Pravé svetlo, ktoré osvetľuje každého prišlo na svet..... a vďaka nemu sme my všetci dostali milosť, lebo milosť a pravda prišli na svet skrze Ježiša Krista...

(Ján)

Hudba hrá finále, všetky časti príbehu sú nasvietené. Po doznení hudby necháme ešte krátko doznieť dojem zo zážitku, potom svetlá zhasnú, v miestnosti ostane šero. Cyklus hudby a sprievodného slova predpokladá cca 12 – 15 minútový čas, ktorý sa bude púšťať v určitých intervaloch (na požiadanie návštevníkov).

Súčasťou výstavy bude aj skladačka – sprievodca.

V sprievodcovi budú deti nielen odpovedať na sugestívne otázky (napr. prečo vlastne oslavujeme Vianoce) ale i vytvárať si svoj príbeh narodenia Krista a dopĺňať (dokreslovať) rozložený obrázok.

V Bratislave, október 2000

Eva Čárska